

Bibó István évnyitó beszéde

Elhangzott 2000. augusztus 27-én

Kedves diákok, kedves szülők, tanárok, munkatársak, kedves vendégeink, kedves vendéglátó gyülekezet!

Újraindult iskolánk negyedik tanévét nyitjuk meg ma, hálával és köszönettel az elmúlt három évért, s örömmel és reménységgel a jövőt illetően. Annál is inkább, mert a mostani tanév kezdete megint fontos határkő iskolánk történetében: ebben a tanévben van először utolsó éves, érettségiző évfolyamunk.

Ha azt kérdezzük, hogyan jutottunk el idáig, két ellentétesnek tűnő válasz lehetséges (de mindegyik igaz). Az egyik: sok nehézség, küzdelem, erőfeszítés és kockázatvállalás árán, amelyben ti, diákok, mi, tanárok, továbbá szüleitek s mindenki, aki támogatta iskolánkat, részt vett; a másik válasz: első látásra nagyon egyszerűen, mondhatni matematikai egyszerűséggel jutottunk el idáig, hiszen - és az őszi iskolakezdekéskor ez mindenki számára természetes - az előző tanévbeli elsősökből másodikosok, a másodikosokból harmadikosok lesznek, és így tovább, azaz a diákok - néhány bánatos kivételtől eltekintve - "felsőbb osztályba lépnek". Szeretném, ha most azt vennénk szemügyre, mit is jelent valójában felsőbb osztályba lépni; mert úgy érzem, egyszer minden diáknak, sőt minden embernek szembe kellene néznie ezzel a kérdéssel.

Kosztolányi egyik novellája éppen erről szól, egy íróról és váratlan vendégéről. A novella címe is az, hogy "A vendég". Az író persze maga Kosztolányi, vendége pedig ... de ezt inkább Ti fogjátok kitalálni; vagy most, vagy akkor, amikor majd hasonló alakokról tanultok irodalom órán. A történet azzal kezdődik, hogy az író szobájában egyszer csak tolakodó modorú, ismeretlen alak jelenik meg. Leül a karosszékre, rákacsint, s azt kérdezi:

Mondd, szeretnéd újra kezdeni az életet?

Hogy került ez ide? Ki engedte be? Miért tegez? - az író először csak erre tud gondolni. De a vendég nem hagyja szóhoz jutni:

- Tehát tárgyaljunk - mondja tolakodó bizalmassággal. Állapodjunk meg, hogy újra születesz és boldog leszel, nagyon boldog.

- Én sohasem panaszkodtam. Nem voltam boldogtalan. Boldog is voltam. Már amennyire egy ember az lehet.

- Szóval, hatalom kellene?

- Nem.

- Pénz, sok-sok pénz?

- Nem vágyakoztam többre, mint amennyim volt.

- Á, elégedett vagy? Úgy látom, te senkivel se cserélnél.

Buta fráter lehetett, hogy ilyen kérdésekkel ostromolta. Általában kotnyeles, pimasz alak volt. Undorodott tőle.

A vendég fölényesen folytatta:

- Mást indítványozok: hajlandó volnál újra kezdeni a saját életedet?

- Egészen elülről?

- Egészen elülről.

- Megint iskolába járni?

- Igen.

- Megint lesni a szeretőmet a domb oldalán?

- Igen, igen.

- Megint kihúzatni ezt a zápfogamat, és aranyfogat tétetni helyébe?

- Igen, igen, igen.

- Hogy megint ide jussak, ahol most vagyok?

- Pont így gondoltam magam is.

- Furcsa - mormogja az író és eltűnődik.

- Hány éves vagy most?

- Negyvennégy.

- Vedd figyelembe, hogyha ajánlatom elfogadod, kerek negyvennégy évet nyersz, minthogy szerződésünk megkötése után is abban az időben halsz meg, amikor különben meghalnál.

Tehát újra a fiatalságot, a boldogságot ajánlja: azt, ami nektek magától értetődő: s amit oly sokan csalódottan visszakívánnának.

A furcsa párbeszéd során a vendég, aki először pimasz, nyegle és magabiztos, egyre veszít biztonságából. Öt percet ad végül az írónak - aki pár másodperc múlva dönt. Elutasítja az ajánlatot. Indoka ez:

"... én örülök, hogy már felsőbb osztályba léptem, ... s nem csábít az a gondolat, hogy alsóbb osztályba kergessenek..."

Mit is jelenthet az: felsőbb osztályba lépni? Érzitek ugye, hogy itt már nem iskoláról, hanem a teljes életről van szó; ahogy ezt közhelyszerűen mondani szokták, az élet iskolájáról. S itt is vannak tantárgyak és vizsgák, s itt is vannak különböző felfogású iskolák.

Vegyük például az egyik könnyűnek látszó tantárgyat, a sikert. Van iskola, ahol azt tanítják, a

sikernek mindent alá kell rendelni, mert ez a fokmérője az ember értékének: mennyire sikeres; továbbá hogy a siker arra való, hogy újabb sikerek kiindulópontja és magabiztosságunk alapja legyen. Ugyanez az iskola a kudarc nevű tantárgyról azt tanítja: a kudarc elől ki kell térni, ha pedig ezt már nem lehet, gyorsan fel kell dolgozni s utána mielőbb elfelejteni, hogy ne zavarja az embert az emléke se; ha pedig netán sorozatban jön a kudarc, akkor persze ki kell bírni, de közben teljes koncentrációval figyelni a siker lehetőségeit, amelyek közben is adódhatnak, s azokat rögtön megragadni. Egy másik iskola azt tanítja erről, hogy sem a siker, sem a kudarc nem fokmérője az ember értékének (legfeljebb egyes döntései és cselekedetei értékének), éppen ezért a sikert nem magabiztosan kell fogadni, a kudarcot pedig nem kétségbeeséssel, hanem mindkettőt gondolkodva, a tanulságok levonásával. S a cél pedig nem az, hogy a sikereket elérjük, a kudarcot pedig elkerüljük, hanem hogy lehetőleg jó ügyeket szolgáljunk, lehetőleg jól, s ehhez pedig sokszor a kudarcból több tanulságot meríthetünk, mint a sikerből. Eszerint tehát előfordulhat, hogy éppen kudarcok után léphetünk felsőbb osztályba. Ennyit az iskolák különbözőségéről.

Van aztán a tantárgyaknak sorrendje is, rangsora is. A felsőbb osztályokban többnyire nehezebb tárgyak következnek. Ha valaki jól vizsgázik sikerből, rendszerint a következő osztályban kudarcból kell vizsgáznia. Ha ebből is átmegy, következhet pl. a kitartás, ha ezt sikerrel teszi le, akkor gyakran egy nagyon nehéz tárgy jön: a fáradtság. Ez már eléggé felsőbb osztály. S mindezekhez társulhatnak - mert egyszerre több tárgyat is tanulunk, és összetett vizsgák is vannak, - a szenvedés különböző válfajai: a betegség, a bánatalom, az egyedüllét.

Összetett vizsga - szinte már érettségi - például az, amikor nagyon fáradt az ember, s azt hiszi: most fáradtságból vizsgázik, s úgy tűnik, egészen jól megy. - S akkor kiderül, hogy fáradtan éppen türelemből kell vizsgáznia. Ugyanígy gyakran egyszerre kellene vizsgáznunk határozottságból és szeretetből, megalázottságból és hűségből, őszinteségből és tapintatból.

Ezekre a dolgokra vonatkozik az a bibliai igé, melyet gyakran felületesen értve szoktak idézni: hogy "akik az Istent szeretik, minden javukra van" - mintha Isten a rosszat jóvá változtatná, vagy arra jogosítana, hogy ami rossz, azt jónak nevezzük vagy jónak tartsuk. Ha valaki megállja a próbát, attól sem a magány, sem a szenvedés, sem a bántás nem lesz jó - de ő felsőbb osztályba lép; és ez a jó, ez válik "jav"-ára. (Nagyon vigyázzatok: nem a rosszért kell hálát adni, hanem azért, ami - vagy aki - megtartott és megőrzött a rosszban.)

Látjátok ugye, hogy nemcsak iskolai tantárgyakról lehet - sőt kell - beszélünk.

Nemcsak jegyekért küzdhettek, nemcsak felvételi pontszámokra kacsinthattok, hanem felsőbb osztályba léphettek - már itt, az iskolában is túllépve a szűk iskolai kereteken - más, fontos - talán az iskolaiaknál is fontosabb - tantárgyakban.

Lehet felsőbb osztályba lépni tisztességből, amikor az ember megengedi magának azt az eleganciát, hogy az őt ért találatokat bemondja a bírónak, amikor az nem veszi észre. Lehet elegánsan nemesen, sportszerűen viselkedni, már most, az iskolában is. Aki maga jelentkezik annak a következményéért, amit ő tett, holott más is felelőssé tehetne; aki nem használja ki végsőkéig, hogy jól startolhatott, hanem előnyt tud adni, segíteni tud a másoknak: például ilyenekben is felsőbb osztályba léphettek. S ha egyszer arról lesz szó: visszasírnátok-e a fiatalságotokat - aminek most örülhettek - kívánom, hogy a ti válaszotok is egyértelmű legyen. Úgy, mint az íróé, amikor vendége ezt mondja:

"Tudod, hogy ily könnyelműen visszadobni negyvennégy évet, melyhez most ingyen juthatsz, bűn? Nem volt jó az élet? Nem volt érdekes? Nem volt szép?

- Jó is volt. Érdekes is volt. Szép is volt. De... én örülök, hogy már felsőbb osztályba léptem".

Kedves negyedikesek, nagyon szeretnénk még segíteni nektek ebben az utolsó évben, hogy később, amikor már nem segíthetünk, meg tudjatok állni, s lépni is tudjatok "felsőbb osztályba". Ne felejtsetek az erőforrást: "akik az Istent szeretik....".

Kedves hetedikesek, remélem, hogy akik a gólyatáborban voltak közületek, megéreztetek, mennyire örülünk nektek. S kívánom, hogy a többiekkel, a felsőbb osztályba lépőkkel együtt mindnyájan örömmel járjatok iskolánkba, s fel tudjatok készülni arra az időre, amelyben az iskolaiaknál nehezebb tárgyak és vizsgák várnak rátok. Isten segítsen mindannyiunkat a 2000-2001-es új tanévben, amelyet ezekkel a gondolatokkal most megnyitok.

